

EL MARC I LES OPCIONS

Xavier Arbós Marín
 Departament de Dret Públic
 Universitat de Girona

I.

Un text com aquest ha de presentar-se amb prudència. Enmig de les intervencions d'especialistes en sociolingüística i d'experts en dret lingüístic, al que digui mancarà el rigor propi dels treballs d'aquests acadèmics. Presentaré, doncs, les meves reflexions des d'un punt de vista pràctic, sense cap pretensió doctrinal.

La perspectiva la dóna una doble commemoració: la Constitució i l'Estatut compleixen vint-i-cinc anys, i això marca les impressions que puguin donar-se. La primera és que una estabilitat constitucional i autonòmica tan continuada no té precedents en la nostra història. La segona, immediata, és que aquesta estabilitat permet precisament jutjar el règim jurídic del català en una generació. Ara, si volem, podem criticar l'encert d'una determinada fórmula, o la manca d'ambició d'alguns plantejaments. En qualsevol cas, però, ens haurem de demanar quines alternatives haguessin pogut prosperar. Entre la reivindicació i la realització hi ha en democràcia un pas intermedi, que és l'assoliment del suport parlamentari. Aconseguir-lo en aquest terreny no és gens fàcil, perquè cal lligar els acords sobre els principis generals amb què es refereixen al detall de la redacció normativa. Així doncs, si posem la mirada en el futur, i ens plantejem el que cal canviar del règim jurídic del català, convindrà fixar prèviament les alternatives. Les meves reflexions volen contribuir-hi, suggerint alguna fórmula.

II.

Entre la Constitució i l'Estatut, es

configura un marc jurídic que situa en primer pla, en relació amb les llengües, la qüestió de l'oficialitat: la de l'Estat, i la de la Comunitat Autònoma, Catalunya pel que ens interessa. Aquesta doble oficialitat s'acompanya d'una fórmula que acullen tant la Constitució com l'Estatut, la de l'"especial respecte i protecció", que a Catalunya s'aplica a l'aranès. Hi ha un tractament diferenciat ben palès, que suscita incomoditat en alguns àmbits polítics, i d'aquí neix la pretensió de situar en el mateix nivell d'oficialitat el català i la varietat de l'occità que es parla al nostre territori. Ara bé, una hipotètica regulació simètrica entre català i aranès presenta problemes. Considerant l'aranès com una de les altres "llengües espanyoles", a les que els es refereix l'article 3.2 de la Constitució, el redactat d'aquest precepte obre la possibilitat que els Estatuts puguin donar-los rang d'oficialitat. Es pot entendre com la possibilitat que a l'Estatut, a més del castellà, declari oficial més d'una altra llengua. Però la Constitució es refereix a l'àmbit d'aquesta oficialitat, i la qüestió és si la considerem com una imposició generalitzadora o com un límit. El primer supòsit portaria a considerar que l'aranès tindria la consideració de llengua oficial a tot el territori de Catalunya. El segon, significaria, simplement, que l'Estatut no pot fer oficial l'aranès fora de Catalunya, sense que això el privi de donar un abast territorial intern parcial a l'aranès.

Aquesta visió del nexa entre oficialitat i territori és discutible, però dóna peu a subratllar la importància de l'orientació general que vulgui donar-se al règim

jurídicolinguístic. Entre la Constitució i l'Estatut es formula una opció territorial: l'oficialitat es refereix a un espai, i no són els parlants els que en disposen. Ara bé, si enfoquem la qüestió cap a l'estructura institucional de l'Estat, podrem observar àmbits en els quals és possible trobar projecció al català. Alguns parlamentaris, a les Corts Generals, intervenen ocasionalment en català. La Constitució garanteix l'autonomia reglamentària del Congrés i del Senat; cadascuna de les cambres, doncs, podria determinar l'ús de les llengües. Dit això, crec que si hi ha un elevat grau de consens pel que fa la política lingüística a Catalunya, no estaria de més reflexionar sobre el significat d'aquesta línia d'actuació que no segueixen tots els representants catalans. Serà complicat, perquè, quan entre els partits que representen els electors catalans no hi ha acord sobre el model d'Estat, serà difícil assolir coincidències sobre règim jurídicolinguístic que hagi de tenir. Amb una variable suplementària, que és la del que acadèmicament es coneix com la "política del reconeixement".

Que la llengua té connotacions simbòliques és prou sabut. Pot identificar una comunitat política i configurar-se com l'element que la diferencia d'altres. Quan aquesta comunitat política es troba en un estat que no la representa en exclusiva, l'ús de la seva llengua en institucions generals pot ser, a banda de la prova del reconeixement de la diversitat, un tret distintiu del propi estat. Els anomenats "federalismes plurinacionals" s'afirmen gràcies a mostrar la seva capacitat de donar oficialitat a més d'una llengua en les seves institucions d'àmbit general. El reconeixement de la identitat d'una part contribueix a la imatge del conjunt. Igualment, el reconeixement permet que la comunitat existeixi en relació amb altres, i esdevingui un subjecte potencialment titular de drets col·lectius.

El problema, al meu entendre, és que la reivindicació de drets col·lectius arriba a fer ombra als drets lingüístics, que tenen una clara dimensió individual. En teoria, ambdues línies de reivindicació són compatibles. En la pràctica, i per la "pràctica" entenc els mitjans que influeixen en l'opinió pública, es pot veure més èmfasi en el català al palau del Congrés de Madrid que en el català al Palau de Justícia de Barcelona. Plantejo aquesta comparació de manera deliberada, perquè l'administració de justícia és l'àmbit més propi dels drets, i, precisament, un terreny en què es registren mancances en la normalització del català. Formalment, el dret a utilitzar-lo està garantit, però no es donen, correlativament, ni els incentius ni les obligacions correlatius que assegurin la comprensió de la llengua pròpia de Catalunya. En aquestes circumstàncies, em sembla que val la pena emfasitzar allò que fa referència als drets dels que volen parlar català a Catalunya. I, consegüentment, pensar que li cal a l'ordenament per assegurar que els poders públics a Catalunya, tots, estan en disposició d'entendre la nostra llengua.

En primer lloc, situar al nivell normatiu més alt possible el dret a emprar el català. A Catalunya, per descomptat, i si en altres àmbits es vol utilitzar, que la reclamació no desviï l'atenció del que, tal i com jo ho veig, ha de ser la prioritat: el català a Catalunya. El nivell hauria de ser el de l'Estatut; sense entrar en la discussió relativa a la possibilitat d'incloure drets a la més alta norma autonòmica, val la pena buscar la manera de situar-los-hi. La càrrega política dels Estatuts, com a mínim, pot donar al que hi incloguin una força que els legisladors hauran de respectar.

En segon lloc, és necessari que, en el mateix pla que se situï el dret, s'hi disposin els elements de garantia imprescindibles per tenir esperances en la seva eficàcia. Aquests elements de garantia poden donar-los

procediments de tutela jurisdiccional, o l'establiment d'alguna institució que ofereixi informació i, en el seu cas, assessorament jurídic als ciutadans. A més, no pot menysprear-se el que podria significar per al català, com a mínim de pedagogia, una regulació simètrica a la qual disposa la Constitució per al castellà: el dret d'utilitzar-lo i l'obligació de conèixer-lo. Si més no, és fonamental que s'asseguri el dret a ser entès, i no només el dret a parlar.

En tercer lloc, la publicitat dels drets lingüístics. Està molt bé encoratjar l'ús del català, però també cal difondre el coneixement dels drets dels parlants en les situacions més quotidianes. Els drets guanyen força si arrelen en la cultura cívica de la població, que els veu com una opció de comportament que gaudeix de la protecció dels tribunals. La difusió del nou Estatut, que hauria d'incloure drets lingüístics, pot representar l'oportunitat idònia per endegar una campanya en aquesta línia.

III

Vull creure que les línies generals d'aquesta modesta reflexió hauran quedat clares. Els actors principals de qualsevol reforma normativa són els legisladors, i han de tenir (i d'oferir) un horitzó nítid del que volen. Els gestos compten; són els senyals que indiquen la direcció del moviment. A mi m'agradaria que, poc a poc, ens trobéssim en primer pla la reforma de l'Estatut. Els reglaments de les Corts, la mal anomenada "Constitució" europea, són importants, però no tant com el que fem per a nosaltres, aquí. L'aranès ha de tenir un tractament estatutari i normatiu que mostri a tothom la consideració de Catalunya envers les llengües minoritàries. I els drets lingüístics han d'entrar a l'Estatut, acompanyats de garanties. La insistència en els drets no exclou que es faci referència a la llengua com a tret definitori d'una identitat comuna que justifiqui drets col·lectius. Però

el vincle no és obligat, i no hauria de suposar-se que en tots els casos la reclamació d'una determinada regulació de la llengua arrossega la reivindicació d'un determinat grau d'autogovern, ni a la inversa.